

ДВОДЕЛНИ ГУБИТАК

Марко Танасковић, *Олуја*, „Укронија”, Београд 2012

Роман Марка Танасковића садржи деветнаест епизодних прича о познатом писцу Павлу Јанићијевићу, који је добитник *НИН*-ове награде за „шtos” роман *Људи из излога*. Због велике посвећености списатељском раду, Павле је заборавио други део своје личности – емоционалну интелигенцију. Последице сваког заборављања су фаталне: Мислио је да лови, али је постао ловина. Његов, испоставиће се „закржљали и патетични” поглед на љубав према жени и отаџбини, одвео га је у физички (егзил) и духовни (губитак карактера и принципа) пораз.

На уводним страницама књиге читаоцу је наметнута насушна дистопијска особина овог штива. Уводни мото преузет је од Џорџа Орвела; главни јунак романа – писац, осим што покушава да савлада потешкоће у писању свог новог романа *Обећана земља* (Утопија), још пише и дневник попут Винстона Смита у Орвеловој 1984.

Олуја доноси живи и динамични графикон социополитичких и културних померања у Србији на прагу 21. века. Промене српског друштва осветљене су кроз три типична самољубива представника: Павле – универзитетски професор, познати писац и син угледног сликара, Владимир Кнежевић – лукави политичар, блудник и користољубац и Барбара Вајс, космополита, фотограф, наркоманка и елегантна проститутка вишег реда. Ова три типа личности чине љубавни троугао, у којем због егоцентризма не постоји могућност за остваривање узајамне љубави. Уколико се њихови погледи на љубав ослове именима књижевних епоха, ствари изгледају овако: Барбара и Влада имају „постмодерно” схватање љубави, у којем егзистирају две извесности: интерес и секс, док је Павле „романтичар” који љубав види на „традиционалан” начин: брак, породица и деца.

Павле је усамљен у изражавању воље за љубав, али то не може да увиди, јер је заслепљен другим делом своје личности – и он је човек од каријере, што га повезује са женом која (углавном) не жели породицу, већ успех и светску славу. Приуштио је себи већи стан и жели да оснује породицу са својом старом љубављу Барбаром, али, постоји проблем са његовим разумевањем емоција. У њој види само оно што жели – пројектовано сећање на старе дане, а не реалне околности, према којима је она „софистицирани космополита и жена од каријере”. Њено схватање среће није мир, већ унутрашња олуја испуњена немиром и адреналином. Павле неће моћи да препозна дух времена у којем пише и покушава да воли, због чега ће упасти у вихор олује.

Танасковићев роман поседује есејистичку, историјску и политичку димензију. Размишљања београдског писца о књижевности разасута су

у фрагменте од почетка до краја књиге, што може да представља један „изломљен” есеј о моћи у књижевности. Други есеј у расутим фрагментима у овом роману је есеј о жени. Поглавље „Портрет уметника у младости” осим што алудира на Џојсово дело, испуњено је и ретроспективним приказом Павловог одвајања од наметнутог ауторитета. На овом месту у *Олуји* дат је поетички успон и ослобођење једног писца у пуној снази, док ће на крају свог пута ипак пружити „перо помирења” идеологији, која ће му као награду обезбедити потребну моћ освете, али и стваралачко ропство.

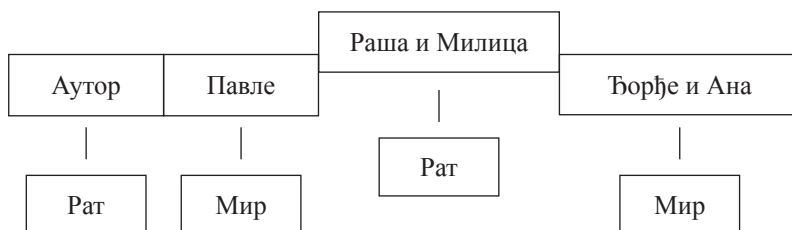
Главни лик романа изражава својеврсно дивљење према моћи писања, због чега му неће бити тешко да се одупре ауторитету оца сликара: „Писци имају моћ да мењају свет кроз утицај који њихове речи имају на животе људи који их читају, они су господари људске свести и произвођачи смисла, док сликари, у најбољем случају, могу само тај исти свет незнатно да улепшају” (стр. 29). Главни јунак је захваћен „олујом” протеста и жељом за променама већ на рођењу, јер је био дете бунтовне „шездесет и осме”. Предодређен је својим рођењем, па сходно томе осећа нужну потребу за учешћем у петооктобарским променама политичког режима у Србији. Павле је у целости прожет дивљењем према „олуји промена”, како индивидуалних тако и колективних (историјских). Он је универзитетски професор који жели породични мир, али олуја његовог духа и духа времена у којем живи има другачије планове са њим.

Павле Јанићијевић исказује поетичку потребу за писањем о „другој историји” и претендује на то да његов читалац учи од „алтернативне учитељице живота” („*Historia magistra vitae est*”). Он ствара „имагинарну реалност” са одклоном од званичне историје. Танасковић на аутентичан начин смењује историју фикцијом и обратно, доводећи тиме у питање релевантност историјске истине.

Олуја обухвата и питање прекрајања историје. У овом случају такве интервенције чини главни јунак – писац, који алтернативну историју смешта у предметни свет свог књижевног дела. Аутор указује и на моћ медијских инквизитора, који су најуспешнији актери у прекрајању истине – по Гебелсу: „Сто пута поновљена лаж постаје истина.” Када Павле због свог патриотског опредељења заврши у затвору, медији су његови највећи целати. Историја распада Југославије у овом делу фиктивна је: рата у БиХ и Хрватској није било, иако је било великих изгледа за то, већ је дошло до мирног распарчавања федерације по републичким границама. Али то није случај и у Павловом стваралаштву, у којем се уместо историје појављује фикција. Наиме, у подтексту овог романа на изванредан начин стоји постмодернистички поступак отварања прошлости у садашњости, о којем говори Линда Хачион у својој књизи *Поетишка њосћмодернизма*: „Постмодерна фикција сугерише да преиспитати и представити прошлост у фикцији или у историји значи у оба случаја

отворити је према садашњости, заштитити је од тога да буде коначна и телеолошка.”

Танасковићев роман састоји се од неколико романа у роману. У Павловом роману *Обећана земља* главни јунак је, ни мање ни више него писац – Раша Ераковић, који са својом супругом Милицом бежи из ратне Југославије у Утопију – Канаду. Да ствари буду још замршеније, и он пише роман под насловом *Африка*, који, на сву срећу није завршио, иначе би сваки читалац *Олује* био „неповратно” сломљен од превеликог броја креативних писаца. Интересантна је чињеница да Павлов јунак Раша Ераковић пише конвенционални љубавни роман о Ђорђу и Ани, у којем нема ратног вихора на Балкану. Реч је о алтернативној историји у два слоја. Ова замршена игра приказивања чина писања у *Олуји* може се шаљиво назвати „Рат и мир”, јер се ова два феномена циклично смењују.

Игра писања о алтернативној историји упућује на говор о кодексу саопштавања истине. Брисање историје једнако је убијању сведока пред суђење. Пораз историје је крај памћења света. Павле је изгубио бригу за истину и спреман је да склопи уговор са ђаволом. Желео је да се нашали са писањем историје, али у тој игри није могао да не буде саставни део ње. Преостала му је „божанствена равнодушност”, како гласи наслов последњег поглавља и себична брига за властиту егзистенцију: За секс, а не за љубав; за модерно, а не за покушај разумевања традиционалног; за апсурд и нихилизам, а не за истину.

Павлов губитак састоји се од два дела, тј. од пораза на два фронта: емотивном и књижевном, који укључује и политички. У свом блиском пријатељу Владимиру не види узора, јер су у домену његовог интересовања искључиво интерес, политички положај и материјално благостање. Павле се и политички опредељује за родољубље, које је у његовом времену „анахрона идеја”. Због немогућности да потисне „олују” у себи постаће члан десно оријентисане организације „Национални понос”. Мото овог револуционарног удружења: „Не пуца Гаврило, пуца принцип...” (187) јасно одређује њен програм и циљ. Кроз размишљања и деловање главног лика романа и његовог обожаваоца Кубуровића дата

је визија другачије Србије, која је добрим делом продукт изникао из њихове лектире.

Писац Јанићијевић ће (испоставиће се, веома непромишљено) покушати да визију уклопи и у своје политичко деловање, по угледу на остале чланове организације. Важно је споменути кореспондирање одабира књижевног жанра са променама тока мишљења код главног јунака романа. Када је испуњен усамљеничким мислима, Павле се исповеда кроз форму дневника; у тренуцима среће и слободе пише роман; у притвору пише колумну, а на крају свог турбулентног пута опредељује се за моћ и поново пише роман, али у „коауторству са вишом силом”.

Упркос недостатку мотивисаности појединих делова и „разбијеној” мисаоној структури кроз неспретно „разбацана” поглавља, Танасковићево дело задржало је фокус на немилој судбини појединца (спој странца и „сувишног човека”) и на хуманитету уопште. Ово је роман о младом писцу у олуји, који је доживео старост, болест и смрт (пад у посед идеологије) властите поетике до своје 32. године живота. Иза њега остаје писање, али не и оно што је написао. Његове књиге прогутала је рециклажа. Екологија је ипак на првом месту.

Милан ГРОМОВИЋ